

PRIGODOM 60-GODIŠNJICE PRVIH MLJEKARSKIH ZADRUGA U SLOVENIJI

Ove godine navršava se 60 godina, otkako su osnovane prve mljekarske zadruge u Sloveniji. Smatram, da su to bile prve mljekarske zadruge na cijelom slavenskom jugu, koje su bile registrirane, t. j. upisane u zadružni registar. Neregistriranih bilo je već od god. 1874. kao »Sirarske družbe« u Bohinju i Tolminu (»Mljekarstvo br. 2/1953., »Nova sirana u Kobaridu«).

20. svibnja 1896. upisana je u zadružni registar kod Okružnog suda u Ljubljani »Mlekarska zadruga v Novi Sušici pri Košani«. Prigodom 50-godišnjice Mlekarske zadruge v Vrhniki u »Mljekarstvu« br. 8/54 ukratko smo iznijeli razloge, koji su omogućili da se osnuju mljekarske zadruge. Zato ih sada ne ćemo ponovno nabrajati, nego ćemo ukratko samo ponoviti, da se tada počeo vanredno razvijati Trst, koji je u kratkom razdoblju postao druga najveća luka u Europi. Za opskrbu grada trebalo je sve više živežnih namirnica, pa među ostalim i mlijeka. Područje oko Trsta, otkuda su sami proizvođači donosili mlijeko, nije moglo podmiriti te potrebe. To je uvjetovalo, da su se proizvođači na području, iz kojega im nije bilo moguće direktno dostavljati mlijeko, organizirali u zadruge i tako sudjelovali kod opskrbe Trsta mlijekom.

Nažalost nisu poznate pojedinosti o osnivanju i poslovanju Mljekarske zadruge u Novoj Sušici, ali je poznat njen častan završetak rada za vrijeme talijanske okupacije. God. 1934. Talijani su joj htjeli postaviti komesara. Budući da su članovi odbijali suradnju s okupatorom, zaključili su, da zadruga odmah likvidira, a to se i dogodilo. Da pučanstvo ne bi zbog toga gospodarski stradalo, već nakon nekoliko mjeseci osnovali su novu zadrugu pod imenom »Živinorejska zadruga v Mrzliku«. Doprinosima slovenskih rodoljuba u Trstu i dobrovoljnim radom članova sagrađena je nova mljekara, koja i danas posluje kao sabiralište mljekare u Ilirskoj Bistrici.

Jasno je, da je osnivanje mljekarske zadruge u Novoj Sušici tada dalo poticaja i obližnjem području. I zbilja već 8. srpnja 1896. osnovana je »Mlekarska zadruga v Trnovem pri Ilirski Bistrici«. I za tu zadrugu možemo ustvrditi, da je nastala iz istog razloga kao i ona prva: zadružnim snagama doći do tržišta mlijekom, što pojedincu nije bilo moguće. Ilirska Bistrica (odnosno Trnovo) nalazi se na po puta između Ljubljane i Rijeke. Ipak je značajno, da Rijeka tada još nije potraživala mlijeko, nego tek nakon izgradnje željeznice Ljubljana—Rijeka, nakon industrijalizacije i početka prometa u luci. Zato je i Mljekarska zadruga u Trnovu slala mlijeko u Trst ili ga prerađivala u maslac.

Još ćemo spomenuti, da je mljekara počela raditi uistinu već god. 1894. Dakle dvije godine prije negoli je osnovana zadruga, uredila je najpotrebnije prostorije u nekom napuštenom mlinu (danas su tamo objekti drvne industrije »Javor«), a radila je ondje i kasnije, pošto je već zadruga osnovana. Već god. 1895. imala je ta mljekara 2.000 lit mlijeka na dan. Zanimljivo je, da je zadruga zahtijevala u to vrijeme vanredno velike udjele. Udjeli su bili po 10 forinti, a svaki član je morao uplatiti toliko udjela, koliko je puta na dan po 10 lit mlijeka predavao u mljekari.

Već god. 1897. počela je zadruga stvarati fond za gradnju nove mljekare; prvi veći doprinos u taj fond bio je zajam pokrajinskog kranjskog odbora u iznosu od 500 forinti. Napokon je god. 1900. zaključeno, da se gradi nova mljekara, kad je bila završena gradnja vodovoda. Skupština je u to ime odobrila, da se uzme zajam do visine 8.000 kruna. Uistinu je gradnja počela tek god. 1902. God. 1910. nabavila je zadruga još velike uređaje za hlađenje za 15.000 kruna.

Zadruzi je uspjelo, da se održi pod talijanskom okupacijom i da radi na neprocijenjivu korist tada zarobljenog naroda. God. 1936. količina mlijeka narasla je na 6.000 i više litara na dan.

Iako je zadruga bila odrezana od matične zemlje, podržavala je stalno vezu sa Slovenijom i s ostalim krajevima Jugoslavije.



Kemijski odjel, koji će biti otvoren 2. lipnja o. g.

»Mljekarski list« br. 7 iz god. 1929. piše na pr.:

»Primili smo zaključni račun Mljekarske zadruge u Trnovu (Italija) za 32. god. njenog poslovanja. Zadruga je koncem god. 1928. imala 1705 zadrugara s uplaćenim iznosom od 83.510 lira, a rezervni fond sa lira 96.88.70. God. 1928. preuzela je zadruga u preradbu i prodaju 1,533.073 lit mlijeka, pa je članovima za to isplatila ukupno 1,219.495.75 lira, t. j. svakom je za 1 lit mlijeka isplatila prosječno 79.5 ctm, što iznosi 2.42 dinara.

Pozdravljamo ovu mljekarsku zadrugu u Trnovu, iako se nalazi u Italiji, jer je i ona nekad bila sastavni dio mljekarske akcije u Sloveniji, a danas, kad je naša Istra pod Italijom, nastavlja svoj rad među narodom našim i to s uspjehom, pa bi se u njezin rad mogla ugledati mnoga naša mljekarska zadruga.«

Od god. 1952. bivša Mljekarska zadruga je sastavni dio zadružnog trgovačkog poduzeća »Zadružnik« u Ilirskoj Bistrici, kao što je i Trnovo sastavni dio

Ilirske Bistrice. Veseli nas, da od oslobođenja neprestano uspješno posluje. To nam najbolje pokazuju količine otkupljenog mlijeka:

God. 1953. 2,027.212 lit ili 5.554 lit prosječno na dan
God. 1954. 2,929.103 lit ili 8.024 lit prosječno na dan
God. 1955. 2,533.167 lit ili 6.940 lit prosječno na dan

Te brojke ipak još ne kazuju sve. Značenje tog poduzeća za taj pasivni kraj Slovenskog Primorja bit će nam jasno, kad još pogledamo, što je poduzeće stvorilo i što još namjerava stvoriti, da bi mlijeko što bolje iskoristilo.

Već u vrijeme talijanske okupacije mljekara je počela proizvoditi kazein, koji je bio osnovna sirovina za nadomjestak vune »Lanital«. Proizvodnja kazeina bila je dosta velika i nakon oslobođenja, a tražila ga je domaća industrija šperploča. Da bi se i kazein što bolje iskoristio, pred par godina počelo se poduzeće zanimati za proizvodnju kazeinskog ljepila. U suradnji kemičara ljubljanske univerze prof. ing. Gerla i dr. Kramaršiča napravljeno je specijalno ljepilo, koje je danas u prometu pod imenom »ZIB-KLEJ« (=Zadružnik Ilirska Bistrica). Iako mu je cijena viša od koštanog ljepila, poduzeće ne može namiriti narudžbe, jer je izdašniji i uopće kvalitetniji od koštanog .

U posljednje tri godine potpuno je obnovljen i moderniziran mljekarski pogon; s kreditom od Din 32,000.000 nabavljen je novi kompresor, nov zrijač za vrhnje, novi stap, preuređeni i povećani rashladni uređaji, potpuno obnovljene električne, vodovodne i parne instalacije, a i generalno je renovirana zgrada. Kapacitet mljekarskog pogona iznosi sada 12.000 lit na dan.

Da poduzeće pripomogne iskorišćivati i druge poljoprivredne proizvode s tog područja, pa čak i više otpadaka, odlučilo je izgraditi poseban kemijski odjel (vidi sliku), koji će na početku lipnja proraditi. U tom odjelu poduzeće proizvodit će u I. fazi:

kazein odnosno kazeinsko ljepilo	40 t na godinu
vinsku kiselinu	70 t na „
kalijev bitartarat	80 t na „
Seignettovu sol	po narudžbi

Vinsku kiselinu proizvodit će od vinskih drozgi, kalijev bitartarat od vinskog kamena, što sve sada ostaje manje više neiskorišteno. Za prvu fazu bilo je odobreno 79,500.000 dinara, od toga je poduzeće iz svojih sredstava dalo 5,000.000 dinara.

U II. fazi proizvodit će se: mliječna kiselina, odnosno kalcijev laktat od sirutke 35 t na godinu i aktivni ugalj 30 t na godinu.

Za izgradnju druge faze odobreno je poduzeću sada 25,000.000 dinara. Trebalo bi, da ovaj odjel započne svoj rad na početku iduće godine.

U perspektivi je još i proizvodnja prehrambenih preparata na bazi kazeina, koncentratu voćnih sokova i mlijeka s pomoću smrzavanja, industrijska proizvodnja sladoleda, kalijev sulfat od otpadnih lužina kod proizvodnje vinske kiseline i t. d.

Većinu će zanimati činjenica, da su svu opremu za novu tvornicu izradili naši obrtnici. Svatko, tko je dosad vidio tu opremu, hvali je.

Primjer Ilirske Bistrice dokazuje, što sve mogu stvoriti poljoprivredne zadruge i njihova poduzeća, da se bolje iskoriste poljoprivredni proizvodi. Veseli nas, da u tako jakoj i revnoj gospodarskoj organizaciji i mljekara ima tako reći neograničene mogućnosti razvoja i najljepše perspektive. Radosnije konstatacije prilikom 60-godišnjice Mljekarske zadruge uistinu joj ne bismo mogli poželjeti.